

Orosz Tímea

Az osztrák civil társadalom

Tendenciák és történelmi következmények

Austrian civil society

Tendencies and Historical Consequences

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány bemutatja Ausztria civil társadalmának történelmi fejlődését, az osztrák nonprofit szektor struktúráját, jogi kereteit. Az írás kiemeli a civil szektor jelentős politikai szerepét és társadalmi befolyását. Statisztikai adatokra épülő, számszerű elemzésben mutatja be az intézmények működési kereteit, tevékenységi köreit és finanszírozását, hangsúlyozva az önkéntes munka financiális, erkölcsi értékét.

Kulcsszavak: civil társadalom, nonprofit szervezetek, NPO-szektor, Ausztria

SUMMARY

The study presents the historical development of Austrian civil society, and the structure and legal framework of the Austrian non-profit sector. The writing highlights the significant political role and social influence of the civil society sector. It presents the operational framework, activities and financing of the institutions in a quantitative analysis based on statistical data, emphasising

the financial and moral value of volunteer work.

Keywords: civil society, nonprofit organisations, NPO-sector, Austria

Ausztria civil társadalmának és intézményeinek elemzésekor nem volt annyira könnyű dolgunk, mint korábbi írásunkban, Németország esetében (Orosz, 2019). Nehezen sikerült hozzáférni a szükséges adatokhoz, és ezek jelentős része nem is friss. Így maradt két jelentés, amelyeknek az adataira támaszkodhatunk. A Civil Society Index 2014. évi jelentése csak szöveges, diagramokat nem tartalmaz. Azokat egy másik anyagból merítettük, amely azonban csak 2010-es, tehát még kevésbé friss. A kettőt ötvözve dolgoztuk ki a saját tanulmányunkat, igyekezve egy általános képet adni arról, hogyan is működik az osztrák nonprofit szektor.

Az általunk felhasznált első jelentés (More-Hollerweger et al., 2014) osztrák civil társadalom alatt az osztrák nonprofit szektort (továbbiakban: NPO-szektor) érti, és habár

OROSZ TÍMEA, nyelvész-politológus, a RETÖRKI tudományos segédmunkatársa (timea.orosz@gmail.com).

az NPO-szektor és a civil szervezetek nem pontos szinonimái egymásnak, a civil szervezetek döntő többsége az NPO-szektor részét képezi, ezért a tanulmányon belül a két fogalom együttes használata helytálló. Történelmi hátterük is hasonló, a 19. századi munkásmozgalmaktól kezdve a nőmozgalmakon keresztül egészen a modern környezetvédelmi szervezetekig.

Az NPO-szektor igen jelentős szerepet játszik az osztrák társadalom mindennapi életében. Hatással van az ország politikai kultúrájára, gazdasági fejlődésére, de ezt olyan szövevényesen teszik, hogy a polgárok mindennapjaiban nem is mindig közvetlenül észlelhető, habár igen sokrétű tevékenységet folytatnak. A jelentős példaként hozza, hogy 2010-ben Ausztriában összesen 15,5 millió munkaórát teljesítettek ezek a szervezetek, és 127 891 ember számára nyújtottak valamiféle szolgáltatást (More-Hollerweger et al., 2014:16). A Caritas például abban az évben 73 foglalkoztatási projekten keresztül 894 munkahelyet segített teremteni olyan polgároknak, akik már hosszú ideje munkanélküliként éltek. Az SOS Gyermekfalvak 2011-ben 6400 emberről gondoskodtak csak Ausztriában, világszerte pedig tartós otthont biztosítottak kb. 80 ezer gyermek és fiatal számára. Ezek a programok összességében véve éves szinten mintegy 2 millió embert érnek el. Ebből is látható tehát, hogy az NPO-szektornak jelentős szociális hatásai vannak, az ilyen projektek közvetlen társadalmi hatása azonban nehezen mérhető, éppen ezért statisztikai vizsgálatok erre vonatkozóan nem is készülnek. Ez az oka annak is, hogy különösen a szociális területeken működő szervezetek tevékenységét és hatékonyságát igen gyakran alulbecsülik. Ezek vezetői is gyakran panaszkodnak arra, hogy a központi költségvetés is pusztán csak költségvetési plusztényezőként kezeli őket, és nincsenek tisztában annak jelentőségével, hogy tevékenységük milyen mély hatással van az osztrák társadalom mindennapi életére.

Ami az osztrák NPO-szektor jogi kereteit illeti, az osztrák jogrendszerben nincsen külön kategória az NPO-szervezetekre, ezért nem specifikus jogi forma. Vannak azonban bizonyos adójogi rendelkezések, amely a közhasznúságra vonatkoznak. A szektoron belül jogi formaként elsősorban az egyesület, az alapítvány és a közhasznú szövetkezet fordul elő, de ritkábban lehetnek részvénytársaságok vagy kft.-k is. Függetlenül attól, hogy a számos jogi forma közül melyiket választják, a dolog természetéből fakadóan ezek az intézmények nem lehetnek profitorientáltak. Ennek megfelelően tehát nem lehetnek Nyrt.-k, azaz nyílt részvénytársaságok (*offene Handelsgesellschaft*, OHG) és betéti társaságok (*Kommanditgesellschaften*, KG), amelynek beltágjai teljes vagyonukkal felelnek a társaság működéséért.

A legtöbb nonprofit szervezet, közöttük is a kulturális és sportszervezetek, érdekképviselőek, politikai pártok, illetve különböző önszervező csoportok elsősorban egyesületként (*Verein*) vannak bejegyezve. Ez arra vezethető vissza, hogy egészen a közelmúltig ez a jogi forma rendkívül kevés adminisztratív kötelezettséggel járt együtt. Nem voltak szigorú követelmények a könyvitelt és a számlaadást illetően sem. Valójában tehát ezek az egyesületek voltak azok, amelyek a legfontosabb bázisát képezték az osztrák civil szektornak.

Ennek következtében a 2014-es adatok szerint Ausztriában több mint 110 ezer egyesület működött, és szinte mindegyik nonprofit szervezet volt. 2002 júliusában azonban az egyesületekre vonatkozó törvényt módosították, és szigorúbb szabályozást vezettek be, különösen a nagyobb egyesületekre. Az addigiaknál lényegesen szigorúbb számviteli szabályozás lépett életbe, illetve az egyesület tagjainak jogi felelőségét is újraszabályozták.

Az egyesületi forma mellett a nonprofit szervezeteket gyakran alapítványként jegyzi be az osztrák cégbíróság. Ezek elsősorban szociális területen működnek, pl. egészségügyi szolgáltatásokat nyújtanak, oktatá-

si tevékenységet folytatnak, vagy a kutatás területén fejtik ki tevékenységüket. Ennek ellenére ez a jogi forma Ausztriában nem annyira elterjedt, ami részben azzal magyarázható, hogy magánalapítványt csak 1993 óta lehet létrehozni.

Korábban említettük a szövetségi forma lehetőségét is, de ezek nem játszanak olyan jelentős szerepet, mert ezek jelentős része profitorientáltan működik, tehát nem tartozhatnak a nonprofit szektor körébe. Más jogi formák, mint a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság, ugyancsak nem sorolhatók az NPO-szektorban gyakori jogi alakulatok közé.

AZ NPO-SZEKTOR STRUKTÚRÁJA

Ha az osztrák NPO-szektor struktúráját akarjuk megvizsgálni, szem előtt kell tartanunk Ausztria tartományi jellegű felépítését. Az ország kilenc tartományból (*Bundesland*) áll, amely a civil társadalmi struktúrán is tükröződik. Nagyon sok nonprofit szervezet csak tartományi szinten működik, és állandó kapcsolatot tartanak fenn a szövetségi szintű központtal. Ezek az egyes tartományokban hatályos törvényeknek, illetve finanszírozási módokat meg megfelelően működnek. A tartományi szintű intézmények felett álló országos szinten azonban nem irányító szervezetként működik, tehát a központ hatása és befolyása a regionális szintre meglehetősen gyenge. Ezek ugyan azonos néven működnek, lényegében teljes autonómiát élveznek munkájuk és működésük során.

A jelentés külön szót ejt többek között a szakmai érdekvédelmi szervezetekről, amelyek hatása a társadalomra ugyancsak nem elhanyagolható. Van osztrák gazdasági kamara (*Wirtschaftskammer*), munkások és alkalmazottak kamarája (*Kammer für Arbeiter und Angestellte*) és mezőgazdasági kamara (*Landwirtschaftskammer*) is, amelyek működését törvény írja elő, és bennük a tagság kötelező. Működik ezenkívül az osztrák szakszervezeti szövetség (*österreichischer Gewerkschaftsbund*), illetve az osztrák ipa-

rosok egyesülete (*Vereinigung der Österreichischen Industrie*), amelyekbe ugyancsak kötelező a belépés. Ezek jelentősége abban is áll, hogy érdekvédelmi szervezetekként, tekintélyes tárgyalópartnerekként közreműködhetnek a politikai döntéshozatali folyamatokban. Ezt a jelentés osztrák korporatizmusnak nevezi (More-Hollerweger et al., 2014:17).

Ezeknek az intézményeknek európai összehasonlításban is jelentős politikai szerepe és társadalmi befolyása van, illetve egyre inkább tendenciává válik, hogy beenyúljanak más civil szervezetek tevékenységi körébe; vagy úgy, hogy bizonyos szolgáltatásokat nyújtanak, vagy pedig különböző céltámogatások biztosításán keresztül. Emellett közreműködhetnek a politikai lobbitevékenységben is, ami nyilvánvaló hatással van a politikai döntéshozásra, illetve az NPO-szektor működésére és finanszírozására is. Fontos megjegyeznünk, hogy erre a szektorra is egyre inkább jellemző, hogy mind a munkaadói, mind a munkavállalói oldala érdekvédelmi szervezetekbe tömörül.

Meg kell említenünk még a nagy, évtizedes vagy akár évszázados hagyományokkal rendelkező nonprofit szervezeteket, amelyek központi apparátussal, ún. fedőszervezetekkel (*Dachverbände*) bírnak, ilyenek például a különböző sportegyesületek, katasztrófavédelmi és tűzoltó-egyesületek, valamint különböző szociális és egészségügyi szolgáltatást kínáló intézmények.

A jelentés megemlíti, hogy az NPO-szektor jelentős része, különösképpen a nagyobb szervezetek, valamelyik nagy politikai párthoz tartoznak. Elsősorban a komoly hagyományokkal rendelkező, valamelyik gazdasági területen működő intézmények, melyek közvetett vagy közvetlen módon valamelyik nagy párt befolyási övezetéhez kötődnek. Az NPO-szektor számos területén „piaci felosztásban” működnek az intézmények, tehát az egyes pártok szervezeteinek megvannak a maguk szférái, amelyekbe más párt intézményei nem avatkoznak be.

Ezek mellett természetesen működnek független szervezetek is, amelyeknek azonban nem könnyű a túlélés a nagyobb, pártok által pénzügyi forrásokkal ellátott intézmények mellett. Így történhetett meg az, hogy mára nemcsak a szociális szolgáltatások területén, hanem a sport, a katasztrófavédelem, a kultúra és a felnőttképzés területén is megjelentek „a feketék” (azaz az osztrák néppárt – ÖVP) és „a vörösök” (az osztrák szociáldemokraták – SPÖ). Hangsúlyozni kell azonban, hogy az osztrák civil szervezetek túlnyomó többsége politikai függetlenségre törekszik, a könnyebb finanszírozási kilátások ellenére is.

Szót kell ejtenünk az egyházak szerepéről, ahol mindenekelőtt az osztrák katolikus egyház kerül a látóterünkbe. Léteznek kimondottan egyházi intézmények, amelyek részben egyházi és vallási szolgáltatásokat nyújtanak, részben különböző érdekképviselői tevékenységeket folytatnak. Jelentős szerepet vállalnak fel ezenkívül a családvédelem, az oktatás, a gyermeknevelés és a szociális szolgáltatások területén is. Külön ki kell emelni az oktatási és nevelési tevékenységet, amely vonatkozik a fiatalok iskolán kívüli nevelésére és különböző célok érdekében történő mozgósítására, illetve hangsúlyozni kell az idősekről, fogyatékos emberekről, illetve hátrányos helyzetű társadalmi csoportokról való gondoskodást, amelyek ugyancsak kötődnek a katolikus egyház főbb célkitűzéseéhez.

Az egyházi intézmények közvetlen közelében működnek különböző nem egyházi, de a valláshoz valamilyen módon kötődő vagy annak értékrendjét magukénak valló szervezetek. Ilyen volt korábban az osztrák úttörőszövetség, vagy később a cserkészszövetség, a Máltai Szeretetszolgálat és a Kolping mozgalom. Ez utóbbi egy olyan katolikus mozgalom, melynek tagjai a római katolikus egyház tanítását vallva, fő feladatuknak tekintik a szociális problémák megoldását és a keresztény szellemiségű gyermeknevelést.

Létezik egyfajta átfedés is, mert vannak bizonyos szervezetek, amelyek szívesen mo-

zognak mind a politikai pártok, mind pedig az egyház vonzáskörzetében.

AZ OSZTRÁK CIVIL TÁRSADALOM TÖRTÉNETI HÁTTERE

Az osztrák NPO-szektor hosszú történelmi hagyományokkal bír, és számos nonprofit szervezet már a 19. században is működött. Az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből fennmaradt számos osztrák, magyar, cseh, szlovák és horvát civil szervezet, amelyek ilyen módon azonos eredőkkel rendelkeznek. Ennek a mai napig látható nyomai vannak az intézmények hagyományaiban és struktúrájában.

A két világháború előtt az osztrák polgárság meglehetősen gyenge lábakon állt, míg az arisztokrácia, a hadsereg és az egyház lényegesen jelentősebb hatással bírt a társadalom mindennapjaira. Ezek a társadalmi csoportok szoros kapcsolatban álltak az állammal, és etatista felfogásban működött az érdekképviselői rendszerük. Ez a háttér befolyásolta ezekben az általuk működtetett intézményeknek nemcsak a méretét, de jogi formáját is, és a mai napig szoros kapcsolatban állnak az osztrák állammal.

Mindezekkel párhuzamosan nagyon sok olyan szervezet is alakult, amelyek a munkásmozgalommal való szoros kapcsolat nyomán létesültek. Ezek lényegében jogelődjei sok mai nagy nonprofit szervezetnek, ilyenek például a mai szakszervezetek vagy számos más nagyobb, elsősorban szociális szolgáltatásokat nyújtó intézmény, amelyek eredetileg radikális alternatívát kínáltak az állam és az egyház által nyújtott szolgáltatásoknak.

Az egyesületek jelentős része a 20. század elején alakult, elsősorban a szociáldemokrata mozgalom ösztönzésére, másodsorban a keresztény-konzervatívok és az egyházak törekvései nyomán. Ennek következtében egy időben hasonló tevékenységi körökkel bíró, de eltérő ideológiai alapokon nyugvó szervezetek alakultak, így mindenki megtalálhatta a saját világnézetének megfelelő intézményt. Számos önszervező csoport és

jóléti intézmény is rendelkezik múlt századi jogelődökkel, amelyek ugyancsak tagjaik ideológiai beállítottságának, illetve világnézetének megfelelően alakultak; kötődhetnek ugyancsak pártokhoz, és végigkísérték az emberek életét „a bölcsőtől a koporsóig” (More-Hollerweger et al., 2014:20).

Az egyes politikai táborok között alig volt átjárás, a szociáldemokraták például határozottan megtiltották a tagjaiknak, hogy olyan sportegyesületekhez csatlakozzanak, amelyeket a keresztény-konzervatívok vagy az egyház hozott létre, vagy azokkal szoros kapcsolatban áll.

A 30-as években a civil társadalom a történelmi és politikai körülményeknek megfelelően két részre szakadt. A nemzetiszocialisták rengeteg nonprofit szervezetet betiltottak, amelynek következtében ezek vagy teljesen megszűntek, vagy illegalitásban működtek tovább, kockáztatva tagjaik egzisztenciális biztonságát vagy akár életét is. Másfelől azonban számos szervezet, amelyet a rezsim támogatott, tovább működhetett, cserébe a központi hatalom számára nyújtott bizonyos politikai szolgálatokért. Ezekben a szervezetekben a tagság részben kötelező volt, és jelentősen hozzájárultak a nemzetiszocialista ideológia elterjedéséhez.

1945 után a szektor régi hagyományai reneszánszukat élték, habár nyilvánvalóan a kor követelményeinek megfelelően mind tartalmilag, mind ideológiailag új színezetet kaptak. A demokratizálódás és a szociális partnerség az osztrák társadalmon belül egyre nagyobb jelentőséggel bírt, és ez mindkét politikai tábor számára fontossá vált a második világhégés után. Ennek megfelelően új neokorporatista politikai tartalmakat nyertek az intézmények, és hozzájárultak ahhoz, hogy csökkenjen az ideológiai szakadék a jobboldali és baloldali tábor között a nonprofit szektoron belül. A lényeg az volt, hogy a korábbi súlyos ellentétek inkább kezelhető ideológiai különbségekként jelentkezzenek.

Újabb jelentős változások jóval a világháború után, a 80-as években jelentkezték,

amikor is új szociális mozgalmak indultak útjukra, és egyre több nonprofit szervezet alakult. Ezek a modern szervezetek már lényegesen kevésbé voltak politikaipárt-közeliek, illetve lényegesen kevésbé kötődtek bármelyik egyházhoz is. Ilyenek voltak például a nőmozgalmak, a környezetvédelmi és emberi jogi mozgalmak. Emellett idetartoznak a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó különböző aktivistacsoportok is. Ezek igen „divatosakká” váltak az évezred végére, és fontos jellemzőjükké vált a nemzetállamok államapparátusától való teljes politikai, intézményi és pénzügyi függetlenség. Az idő előrehaladtával az államtól való végletes elzárkózásuk fokozatosan enyhült, és egyre gyakrabban vettek igénybe központi költségvetésből származó támogatásokat.

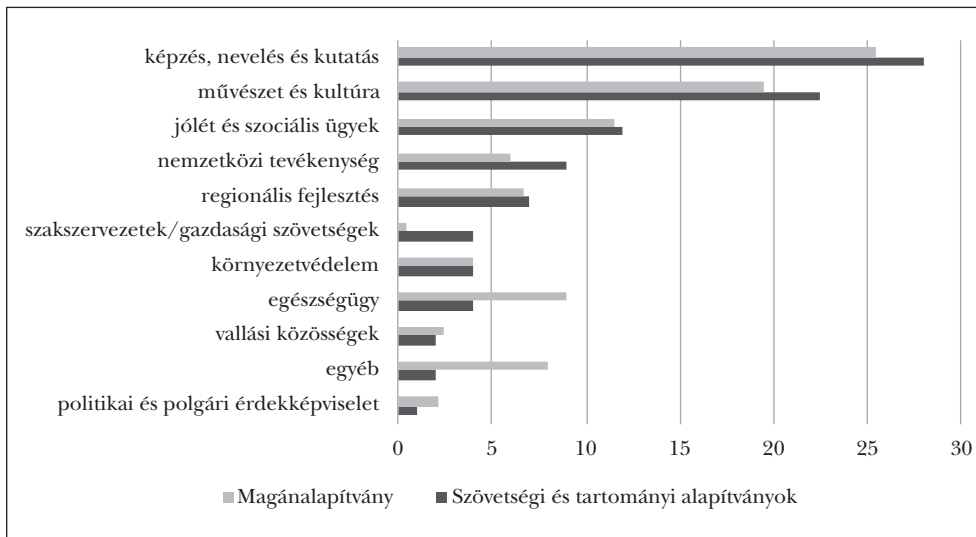
STATISZTIKAI ADATOK

2014-es gyűjtésből származnak a legfrissebb statisztikai adatok, amelyek, mint már említettük, nem egy összefogott kutatási projektből, hanem több forrásból szerzett ismeretek. Ausztriában 2010-ben 116 556 egyesületet (*Verein*) tartottak nyilván. Ezt az adatot 2012-ben publikálták, tehát jelen pillanatban sem lehet jelentősen magasabb ez a szám, azonban tény, hogy az egyesületek száma az eltelt ötven évben megháromszorozódott. 1960-ban még csak 42 269 ilyen intézmény működött, és számuk azóta ütemesen növekedett.

Legnagyobb számban sportegyesületek és kulturális egyesületek működtek, ez utóbbiak zenével, színházzal és énekléssel foglalkoznak. A jelentés ezen a ponton megjegyzi, hogy az új egyesületi regiszterben már nem rögzítik az egyesületek tevékenységi körét, tehát ezek arányáról pontos információkat nem tudunk, csak azok nevéből következtethető ki (More-Hollerweger et al., 2014:21).

2008-ban 3141 magánalapítvány (*Privatstiftung*) működött, amelyből csupán 210 tisztán közhasznú, valamint 34 ún. *Spar-*

1. ábra: A közhasznú alapítványok tevékenységi körei (2008)

Forrás: Meyer, 2010:11

kassenstiftung, azaz takarékkassza jelleggel működik, de közhasznú céllal. Mindemellett 246 tartományi és 223 szövetségi szintű alapítvány működött, amelyek kizárólag közhasznú és jótékonyági tevékenységet folytatnak. Ennek következtében az Ausztriában működő összes alapítványnak körülbelül 20 százaléka koncentrált közhasznúságra. Más jogi formában működő nonprofit szervezetek lehetnek például közhasznú részvénytársaságok, szövetkezetek és korlátolt felelősségű társaságok, de ezek pontos száma nem ismeretes, mert csak azokat regisztrálják ebbe a körbe, amelyeknek a nevében közhasznúságra utaló kifejezés található, és csak ez alapján kereshetőek a cégjegyzékben. Ezekből 2012-ben összesen 514-et tudtak azonosítani.

A szövetkezetek körében Ausztriában 2010-ben 1817 intézmény működött, és 95 viseli a nevében a közhasznú jelzést. A foglalkoztatás tekintetében az osztrák civil szektorban 2010-ben 212 000 szerződéses jogviszonyt tartottak nyilván, amely a teljes munkavállalói kör 5,2 százalékát teszi ki. Ezek több mint egyharmada (36%) szociális területen működik, 20 százaléka érdek-

képviselettel foglalkozik, valamint egyházi és egyéb vallási egyesületeknél dolgozik. A harmadik legfontosabb terület itt az oktatás az NPO-szektoron belül.

2001-ben az NPO-szektorban teljes munkaidőjű foglalkoztatott összesen 85 570 dolgozott, és ugyanebben az évben kb. 2 millió fő végzett önkéntes munkát. Az ő munkateljesítményük mintegy 230 ezer teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazott munkateljesítményével ér fel! A jelentésben megállapítják, hogy a szerződéses jogviszonyban dolgozók száma jelentősen megnőtt az eltelt években. Az ezredforduló és 2010 között 39 százalékkal emelkedett a számuk. Ez a növekmény elsősorban az óvodai ellátásban és más egyéb szociális szolgáltatás területén jelentkezett. Ezzel szemben a szerződéses jogviszonyok száma csökkent a szórakoztatás területén működő intézmények esetén.

A legtöbb foglalkoztatott a különböző ápolóintézményekben, idősök otthonában, mentőszolgálatoknál és egyéb szociális ellátással foglalkozó intézményben dolgozik. Ezt követik a különböző érdekképviseletek és politikai pártok, valamint környezetvé-

1. táblázat: Foglalkoztatás a nonprofit szektorban (2006)

	Alkalmazottak száma	Arányuk az ágazaton belül (%)	Nők aránya (%)	Résztidő aránya (%)
Kutatás és fejlesztés	1 750	1,03	58,19	38,19
Óvodák, iskolák és nép- főiskolák	27 721	16,30	88,63	46,40
Kórházak, idősek otthona, mentőszolgálatok, egyéb otthonok és egyéb szociá- lis ellátó intézmények	99 648	58,58	72,93	57,86
Érdekképviseltek, pártok, környezetvédel- mi szervezetek és vallási közösségek	34 351	20,19	65,85	44,57
Sport és kultúra	6 643	3,91	41,46	27,55
Összesen	170 113	100,00	74,02	55,67

Forrás: Meyer, 2010:5

delmi szervezetek és vallási egyesületek. Említésre méltó még az óvodai és iskolai intézményekben dolgozók magas aránya. Minimálisan, de nőtt a szerződéses jogviszonyok száma 2000 és 2010 között a kutatás-fejlesztés és az oktatás területén is. Csökkent viszont ezek száma az érdekképviseltekben és vallási intézményekben.

El kell mondanunk, hogy rendkívül magas az önkéntes munka finansziális és erkölcsi értéke. Nagymértékben hozzájárul a társadalmi összetartáshoz, integrációhoz, illetve az önkéntesek segítségével számos szolgáltatás lényegesen költségkímélőbbben hozzáférhető, mintha alkalmazottakkal vagy szerződéses jogviszonyban dolgozókkal végeztetnék el ugyanazon feladatokat. A statisztikai adatok szerint 2006-ban az osztrák állampolgárok 27,9 százaléka volt aktív önkéntes valamilyen nonprofit szervezetben. Összesen heti szinten 7 918 682 munkaórát teljesítettek abban az évben (More-Hollerweger et al., 2014:21). Ez a munkaóraarány 230 ezer teljes foglalkoztatású alkalmazott munkájának felel meg.

Az önkéntes munka pénzben kifejezhető értéke is igen magas. Ha ezeket a munkaórá-

kat az államnak munkabér formájában kellene kifizetnie, több mint 4,7 milliárd euróval csapolná meg az államháztartást. Az önkéntes munkában legfontosabb területek a katasztrófavédelem, a kultúra, a vallás és a sport.

2005. évi statisztikai adatok szerint a nonprofit szervezetek éves bevétele 3,4 milliárd euró, ami nem tartalmazza a kórházak és iskolák ez irányú adatait. Az osztrák nonprofit szervezetek bevételeik 36 százalékát céltámogatások formájában a központi költségvetéstől kapják, 30 százalék értékesítésből származó nettó árbevétel (*Umsatzerlöse*), különböző szubvenciókból a bevételük 17 százalékát nyerik, az adományok pedig 8 százalékkal járulnak hozzá a rendelkezésükre álló pénzforrásokhoz (More-Hollerweger et al., 2014:22). Ez azt jelenti, hogy a bevételeik fele a központi költségvetésből származik, 30 százalék piaci bevétel, 17 százaléka pedig szponzorálásból és adományokból származik. A szponzori pénzek és adományok jelentős aránya is mutatja, hogy milyen jelentősége van a nonprofit szervezeteknek a népesség szemében. Csak a 2011. évben magánszemélyektől 410 millió euró, vállalkozásoktól pedig 150 millió

Tudományos műhely

2. táblázat: Értéktérítés és befektetés (2006–2008) (M euró)

	Output	Hozzáadott érték	Beruházások
Kutatás és fejlesztés	52	29	9
Óvodák, iskolák és népfőiskolák	942	812	34
Kórházak, idősek otthona, mentőszolgálatok, egyéb otthonok és egyéb szociális ellátó intézmények	3946	2603	494
Érdekképviseltek, pártok, környezetvédelmi szervezetek és vallási közösségek	1833	1075	133
Sport és kultúra	176	146	19
Összesen	6949	4665	689

Forrás: Meyer, 2010:8

euró adomány érkezett a szektorba. Ezzel szemben a kiadási oldalon 2005-ben 3,46 milliárd euró jelentkezett, amelynek legnagyobb részét (62%) személyi költségekre költötték, éves szinten több mint 2,1 milliárd euró értékben.

Ausztria civil társadalmi tekintetben, európai összehasonlításban, nem tartozik a legaktívabb országok közé, ezen a területen ugyanis a jelentés szerint a dél-európai or-

szágok lényegesen aktívabbak, különösen ami a tiltakozást és a politikai önszerveződést illeti. Ebben a tekintetben Ausztria kimondottan nyugodtnak mondható. Ami azonban az önkéntes munkát illeti, abban már egészen más képet kapunk. A nonprofit szervezetek rendkívül jelentős szerepet játszanak az osztrák társadalomban, még uniós szintű összehasonlításban is. A jelentés hangsúlyozza, hogy Ausztriában

3. táblázat: Értékesítésből származó nettó árbevétel és működési kiadás (2006–2008) (M euró)

	Működési költségek ¹⁾	Értékesítés ²⁾	Kiadások	
			Közszolgáltatások	Személyi költségek
Kutatás és fejlesztés	77	52	37	0
Óvodák, iskolák és népfőiskolák	942	255	44	211
Kórházak, idősek otthona, mentőszolgálatok, egyéb otthonok és egyéb szociális ellátó intézmények	4211	2681	1988	693
Érdekképviseltek, pártok, környezetvédelmi szervezetek és vallási közösségek	1833	394	128	118
Sport és kultúra	176	55	0	35
Összesen	7239	3437	2197	1057

¹⁾ A működési költségek előteljesítésekből, személyi költségekből, indirekt adózásból és leírásokból tevődik össze.

²⁾ Az értékesítési nettó árbevételre vonatkozó adatokat a forgalmi adó statisztikából nyerték. Az értékesített termékekből és a vállalatok felé nyújtott szolgáltatásokból nyert árbevételt ebben a táblázatban nem tüntettek fel.

Forrás: Meyer, 2010:5

az NPO-szektor és az állam kapcsolata kölcsönösségen alapul, és egyre kevésbé van szó arról, hogy a nonprofit szervezetek az államtól megszerzett pénzekből igyekeznének fenntartani magukat. Ez egy speciális probléma, amely a szakemberek között gyakran vitát vált ki, igen gyakran pedig politikai dimenziói is vannak.

Az eltelt években a nonprofit szervezetek identitástudata megváltozott, mert manapság már nem csupán saját tagjaik vagy fogyasztói érdekeit képviselik, hanem sokkal inkább az állam egyfajta meghosszabbított karjaként működnek, és olyan feladatokat látnak el, amelyeket az állam már nem tud vagy nem kíván magára vállalni, illetve a nonprofit szervezeteken keresztül ezek a helyi körülményeket és szükségleteket részleteiben ismerve már sokkal hatékonyabban és költségkímélőbben valósíthatók meg. Nagyon sok esetben ezeket a feladatokat specifikus megbízási szerződésekkel végzik, amelyek azonban nem teljesen kockázatmentesek, mert nem mindig van lehetőség törvény által előírt, professzionális közbeszerzési eljárásokat kiírni, amely valóban a legjobb szolgáltatást nyújtók kezébe adná a feladatokat. Ez azt jelenti, hogy a legolcsóbb ajánlat elfogadása minőségben nem mindig a lehető legjobb szolgáltatást eredményezi.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A 2008-as világgazdasági válság idején a költségek csökkentésének szükségessége az NPO-szektorra is érzékenyen érintette, hiszen lényegesen szűkösebbé váltak a központi költségvetési források. Ez az időszak azonban mostanra lassan lecsengett, és javulás mutatkozik az állami forrásokra vonatkozóan. Hozzá tartozik azonban az is, hogy az eltelt évek gazdasági és társadalmi problémái nyomán az NPO-szektor szolgáltatásaira egyre nagyobb a társadalmi igény, amelyre kétségkívül muszáj egyre többet költeni.

Az események hátterében megmutatkozik egy új trend, a dereguláció és a pri-

vatisáció trendje a szociális szférán belül. A neoliberális ideológia szerint radikális deregulációra van szükség a munka és a szociális ellátások területén, alá kell rendelni ezeket a gazdasági érdekeknek, és az államnak a lehető legkevesebbet kell és szabad ezekbe a folyamatokba beavatkoznia. Ennek megfelelően a központi költségvetésből származó szociális kiadások aránya az ezredforduló óta vagy azonos szinten maradt, vagy még csökkent is. A gazdasági elemzések azonban arról tanúskodnak, hogy a szakadék a gazdagok és a szegények között Európában egyre inkább kiszélesedik, amelyhez a 2008-as világgazdasági válság jelentősen hozzájárult, és egyre több kérdés merül fel a társadalmi integrációval és igazságossággal kapcsolatban. Ezek a viták egyre élesebb hangvételűek, hiszen a jóléti intézkedések és a szolidaritás egyre inkább veszítenek a jelentőségükből, és az ezzel kapcsolatos feladatok áttolódnak a magánszférába és a civil társadalom területére. Mindennek következtében a szektoron belül több és több olyan új feladat és tevékenységi kör jelenik meg, amelyek korábban az állam feladataihoz tartoztak, ilyen a környezetvédelem, az ökológia, a beteg- és időskori ápolás, a migrációval kapcsolatos rendkívül súlyos társadalmi feladatok, az egészségügy, az egyéb szociális egyenlőtlenségekkel kapcsolatos feladatok, az ifjúsági és felnőttképzés, amelyek az eltelt években egyre növekvő mértékben jelennek meg a szektor feladataiként.

Ez a trend nem is látszik megváltozni, ami különösen igaz az időskori ápolásra, ahol súlyos demográfiai problémák is nehezítik a helyzetet. Ennek megfelelően az NPO-szektorban működő szervezetekkel szemben támasztott követelményrendszer is egyre szofisztikáltabb és szigorúbb, amelynek az intézmények az akuttá váló forráshiány miatt mind nehezebben tesznek eleget, és egyre inkább kénytelenek az önkéntes munkára támaszkodni. A fogyasztók részéről modern, európai szintű szolgáltatásokra

van igény, amely a szolgáltatásokat nyújtó szervezetek számára olykor a teljesíthetőség határát súrolja.

Önkéntesnek lenni sem ugyanazt jelenti már, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Ez a tevékenység is sokrétűvé vált, és egyre inkább professzionalizálódik, olykor komoly szakmai ismereteket igényelve, és nagyon gyakran függ össze az önkéntesek személyes szakmai célkitűzéseivel. Ennek oka, hogy maga az önkéntes munka is szakmai gyakorlattá lép elő.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Heitzmann, Karin – Simsa, Ruth (2004): From Corporatist Security to Civil Society Creativity: the Nonprofit Sector in Austria. In: *Future of Civil Society*. Springer, Wiesbaden, https://doi.org/10.1007/978-3-322-80980-3_34.
- Meyer, Michael – Neumayr, Michaela – Schneider, Ulrike (2010): Bits und Pieces: Daten zum österreichischen Nonprofit-Sektor. *VM Fachzeitschrift für Verbands- und Nonprofit-Management*, Jg. 36, No. 2, 34–47.
- More-Hollerweger, Eva et al. (2014): *Civil Society Index. Rahmenbedingungen für die Zivilgesellschaft in Österreich*. IGO–NPO–CIVICUS, http://gemeinnuetzig.at/wp-content/uploads/2017/06/civil_society_index_ra_juni_2014.pdf.
- Neumayr, Michaela et al. (2007): *The Nonprofit Sector in Austria – An Economic, Legal and Political Appraisal*. Institute for Social Policy, Vienna, www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/sozialpolitik/WP_01_2007.pdf.
- Orosz Tímea (2019): A német civil társadalom. Tendenciák és történelmi következmények a német nyelvterületen. *Polgári Szemle*, 15. évf., 4–6. sz., 340–360, <https://doi.org/10.24307/psz.2019.1222>.
- Pennerstorfer, Astrid – Schneider, Ulrike – Reitzinger, Stephanie (2015): *Nonprofit Organisationen in Österreich 2014*. Institut für Sozialpolitik, Forschungsbericht No. 1/2015, www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/sozialpolitik/FB_01_2015_gesamt.pdf.
- Schneider, Hanna – Millner, Reinhard – Meyer, Michael (2015): *Austria Country Report EUFORI Study*. European Commission, Luxembourg, <http://euforistudy.eu/wp-content/uploads/2015/07/Austria.pdf>.
- Schneider, Ulrike – Haider, Astrid (2009): *Nonprofit Organisationen in Österreich 2006*. Institut für Sozialpolitik, Wien, www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/sozialpolitik/FB_01_2009.pdf.
- Szendrői Zsófia (2014): A harmadik szektor legfontosabb jellemvonásai Ausztriában. *Parola*, 3. sz., <https://kofe.hu/parola/parola-folyoirat/a-harmadik-szektor-legfontosabb-jellemvonasai-ausztriaban/>.
- Vandor, Peter et al. (2017): *Civil Society in Central and Eastern Europe: Challenges and Opportunities*. Erste Foundation, Vienna, www.erstestiftung.org/cms/wp-content/uploads/2017/08/civil_society_studie_issue_e1.pdf.